CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
YVES BOT
prezentate la 29 noiembrie 2011 [1]

Cauza C-406/10

SAS Institute Inc.
împotriva
World Programming Ltd

[cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division (Regatul Unit)]

„Proprietate intelectuală — Directiva 91/250/CEE — Directiva 2001/29/CE — Protecția juridică a programelor pentru calculator — Crearea unor diferite programe care reiau funcționalitățile unui alt program pentru calculator, fără acces la codul sursă al acestuia”

1. Prin prezenta trimitere preliminară, Curtea este invitată să specifice întinderea protecției juridice conferite de dreptul de autor programelor pentru calculator în temeiul Directivei 91/250/CEE [2], precum și cea conferită operelor prin Directiva 2001/29/CE [3].

2. Mai exact, High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division (Regatul Unit), ridică, în esență, problema dacă funcționalitățile unui program pentru calculator și limbajul de programare sunt protejate de dreptul de autor în temeiul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 91/250. Această dispoziție prevede că respectiva protecție se aplică oricărei forme de exprimare a unui program pentru calculator și reamintește că ideile și principiile care se află la baza unui element al oricărui program pentru calculator nu sunt protejate de dreptul de autor în temeiul acestei directive.

3. În plus, se solicită Curții să statueze dacă articolul 1 alineatul (2) și articolul 6 din Directiva 91/250 trebuie interpretate în sensul că nu se consideră că reprezintă o acțiune supusă autorizării reproducerea de către beneficiarul unei licențe a unui cod sau traducerea formei codului unui format de fișiere de date, cu scopul de a putea scrie, în propriul program pentru calculator, codul sursă care citește și scrie acest format de fișiere.

4. Pe de altă parte, instanța de trimitere solicită Curții să precizeze conținutul excepției de la drepturile exclusive ale autorului unui program pentru calculator prevăzute la articolul 5 alineatul (3) din directiva menționată și care arată că persoana care are dreptul să utilizeze o copie a unui program pentru calculator poate, fără autorizarea titularului dreptului, să analizeze, să studieze sau să testeze funcționarea programului în vederea identificării ideilor și a principiilor care stau la baza oricărui element al programului, atunci când efectuează oricare dintre actele de încărcare, de prezentare, de rulare, de transmitere sau de stocare a programului pentru calculator pe care aceasta are dreptul să le realizeze.

1 — Limba originală: franceza.

2 — Directiva Consiliului din 14 mai 1991 privind protecția juridică a programelor pentru calculator (JO L 122, p. 42, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 114).

3 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională (JO L 167, p. 10, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 230).

5. În final, Curtea este invitată să se pronunțe asupra conținutului protecției instituite la articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29, care prevede pentru autor dreptul exclusiv de a autoriza sau de a interzice reproducerea directă sau indirectă, temporară sau permanentă, prin orice mijloace și în orice formă, în totalitate sau în parte, a operelor sale. Mai exact, se pune problema dacă reproducerea, într-un program pentru calculator sau într-un manual de utilizare, a anumitor elemente descrise în manualul de utilizare al altui program pentru calculator constituie, conform prevederii menționate, o încălcare a dreptului de autor asupra acestui din urmă manual.

6. În prezentele concluzii, vom explica motivele pentru care considerăm că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 91/250 trebuie interpretat în sensul că funcționalitățile unui program pentru calculator, precum și limbajul de programare nu sunt susceptibile, ca atare, să fie protejate de dreptul de autor. În schimb, revine instanței naționale obligația de a verifica dacă, în reproducerea acestor funcționalități în programul său pentru calculator, autorul acestui program a reprodus o parte substanțială a elementelor primului program care constituie expresia creației intelectuale proprii autorului acestuia.

7. Pe de altă parte, vom propune Curții să statueze că articolul 1 alineatul (2) și articolul 6 din Directiva 91/250 trebuie interpretate în sensul că nu se consideră că reprezintă o acțiune supusă autorizării reproducerea de către beneficiarul unei licențe a unui cod sau traducerea formei codului unui format de fișiere de date, cu scopul de a putea scrie, în propriul program pentru calculator, codul sursă care citește și scrie acest format de fișiere, cu condiția ca această operațiune să fie absolut indispensabilă pentru obținerea informațiilor necesare interoperabilității dintre elementele diferitor programe. Operațiunea menționată nu trebuie să aibă ca efect să permită respectivului beneficiar al licenței să recopieze codul programului pentru calculator în propriul program, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.

8. În continuare, vom expune motivele pentru care considerăm că articolul 5 alineatul (3) din directiva menționată coroborat cu articolul 4 literele (a) și (b) și cu articolul 5 alineatul (1) din directivă trebuie să fie interpretat în sensul că expresia „oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze” se raportează la operațiunile pentru care persoana respectivă a obținut autorizația de la titularul dreptului, precum și la operațiunile de încărcare și de derulare necesare pentru utilizarea programului pentru calculator conform destinației sale. Analiza, studiul sau testarea modului în care funcționează un program pentru calculator, efectuate în conformitate cu această dispoziție, nu trebuie să aibă ca efect să permită persoanei abilitate să aibă acces la informații protejate de dreptul de autor, precum codul sursă sau codul obiect.

9. În cele din urmă, vom sugera Curții să statueze că articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că reproducerea, într-un program pentru calculator sau într-un manual de utilizare, a anumitor elemente descrise în manualul altui program pentru calculator poate constitui o încălcare a dreptului de autor asupra acestui din urmă manual dacă elementele astfel reproduse constituie expresia creației intelectuale proprii autorului, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.

I – Cadrul juridic

A – *Dreptul Uniunii*

1. Directiva 91/250

10. Directiva 91/250 urmărește să armonizeze legislațiile statelor membre în domeniul protecției juridice a programelor pentru calculator prin definirea unui nivel minim de protecție [4].

4 — A se vedea primul, al patrulea și al cincilea considerent ale acestei directive.

11. În al optulea considerent al directivei menționate se arată că criteriile aplicate pentru a stabili dacă un program pentru calculator constituie sau nu o operă originală nu trebuie să cuprindă nicio evaluare a calității sau a valorii estetice a programului.

12. Al treisprezecelea considerent al Directivei 91/250 precizează că, pentru evitarea oricărei ambiguități, se impune precizarea că doar expresia unui program pentru calculator este protejată și că ideile și principiile care se află la baza diferitor elemente ale unui program, inclusiv cele care stau la baza interfețelor sale, nu sunt protejate de dreptul de autor în temeiul prezentei directive. În conformitate cu acest principiu al dreptului de autor, în măsura în care la baza logicii, algoritmilor și limbajelor de programare stau idei și principii, acestea din urmă nu sunt protejate în temeiul directivei menționate [5].

13. Articolul 1 din această directivă are următorul cuprins:

„(1) În conformitate cu dispozițiile prezentei directive, statele membre protejează programele pentru calculator, prin dreptul de autor, ca fiind opere literare în înțelesul Convenției de la Berna privind protecția operelor literare și artistice. În înțelesul prezentei directive, noțiunea «program pentru calculator» include materialul de concepție pregătitor.

(2) Protecția în conformitate cu prezenta directivă se aplică oricărei forme de exprimare a unui program pentru calculator. Ideile și principiile care se află la baza unui element al oricărui program pentru calculator, inclusiv cele care se află la baza interfețelor sale, nu sunt protejate de dreptul de autor în temeiul prezentei directive.

(3) Un program pentru calculator este protejat dacă este original, în înțelesul în care acesta reprezintă o creație intelectuală proprie autorului. Niciun alt criteriu nu se aplică pentru a stabili dacă acesta poate beneficia de protecție.”

14. Articolul 4 din directiva menționată prevede:

„Sub rezerva articolelor 5 și 6, drepturile exclusive ale titularului în înțelesul articolului 2 cuprind dreptul de a efectua sau de a autoriza:

(a) reproducerea permanentă sau provizorie a unui program pentru calculator, în totalitate sau parțial, prin orice mijloc și sub orice formă. În măsura în care încărcarea, prezentarea, rularea, transmiterea sau stocarea programului pentru calculator necesită o astfel de reproducere a programului, aceste acte de reproducere sunt supuse autorizării de către titularul dreptului;

(b) traducerea, adaptarea, dispunerea și orice altă transformare a programului pentru calculator și reproducerea rezultatelor acestor acte, fără a aduce atingere drepturilor persoanei care transformă programul pentru calculator;

(c) orice formă de distribuție publică, inclusiv închirierea originalului sau a copiilor unui program pentru calculator. Prima vânzare a copiei unui program pentru calculator în cadrul Comunității de către titularul dreptului sau cu consimțământul acestuia epuizează dreptul de distribuție a acestei copii în Comunitate, cu excepția dreptului de a controla închirierile ulterioare ale programului pentru calculator sau ale unei copii a acestuia.”

5 — A se vedea al paisprezecelea considerent al Directivei 91/250.

15. Articolul 5 din Directiva 91/250 prevede:

„(1) În absența unor clauze contractuale speciale, nu necesită autorizarea de către titular actele prevăzute la articolul 4 literele (a) și (b), în cazul în care aceste acte sunt necesare pentru a permite dobânditorului legal să utilizeze programul pentru calculator conform destinației sale, inclusiv pentru a corecta erorile.

(2) Realizarea unei copii de rezervă de către o persoană care are dreptul de utilizare a programului pentru calculator nu poate fi împiedicată prin contract, în măsura în care aceasta este necesară pentru utilizarea respectivă.

(3) Persoana care are dreptul să utilizeze o copie a unui program pentru calculator poate, fără autorizarea de către titularul dreptului, să analizeze, să studieze sau să testeze funcționarea programului în vederea identificării ideilor și principiilor care stau la baza oricărui element al programului, atunci când efectuează oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care aceasta are dreptul să îl realizeze.”

16. Articolul 6 din această directivă are următorul cuprins:

„(1) Autorizarea de către titular nu este necesară atunci când reproducerea codului și traducerea formei acestui cod în înțelesul articolului 4 literele (a) și (b) este indispensabilă pentru obținerea informațiilor necesare interoperabilității unui program pentru calculator creat în mod independent de alte programe și sub rezerva ca următoarele condiții să fie îndeplinite:

(a) aceste acte sunt realizate de beneficiarul licenței sau de o altă persoană care are dreptul de utilizare a copiei unui program sau în numele acestora de către o persoană autorizată în acest scop;

(b) informațiile necesare pentru realizarea interoperabilității nu au fost anterior puse, în mod simplu și rapid, la dispoziția persoanelor menționate la litera (a);

și

(c) aceste acte sunt limitate la părți din programul original, necesare pentru realizarea acestei interoperabilități.

(2) Dispozițiile alineatului (1) nu permit ca informațiile obținute în temeiul aplicării sale:

(a) să fie utilizate în alte scopuri decât realizarea interoperabilității programului pentru calculator creat în mod independent;

[…]

(3) În conformitate cu dispozițiile Convenției de la Berna privind protecția operelor literare și artistice, prezentul articol nu poate fi interpretat astfel încât să permită aplicarea sa într-un mod care aduce atingere în mod nejustificat intereselor legitime ale titularului dreptului sau exploatării normale a programului pentru calculator.”

17. Pe de altă parte, în temeiul articolului 9 alineatul (1) teza a doua din Directiva 91/250, orice clauză contractuală contrară articolului 6 sau contrară excepțiilor prevăzute la articolul 5 alineatele (2) și (3) din aceeași directivă este nulă de drept.

2. Directiva 2001/29

18. Directiva 2001/29 reglementează protecția juridică a dreptului de autor și a drepturilor conexe în cadrul pieței interne, acordând o atenție specială societății informaționale[6].

19. Directiva menționată se aplică fără a aduce atingere dispozițiilor existente referitoare, în special, la protecția juridică a programelor pentru calculator[7].

20. La articolul 2 litera (a) din această directivă se arată că statele membre prevăd, pentru autori, dreptul exclusiv de a autoriza sau de a interzice reproducerea directă sau indirectă, temporară sau permanentă, prin orice mijloace și în orice formă, în totalitate sau în parte, a operelor lor.

B – *Dreptul național*

21. Directiva 91/250 și Directiva 2001/29 au fost transpuse în ordinea juridică internă prin Legea din 1988 privind drepturile de autor, modelele industriale și brevetele (Copyright, Designs and Patents Act 1988), astfel cum a fost modificată prin Regulamentul din 1992 privind drepturile de autor (programele pentru calculator) [Copyright (Computer Programs) Regulations 1992], precum și prin Regulamentul din 2003 privind drepturile de autor și drepturile conexe (Copyright and Related Rights Regulations 2003, denumită în continuare „Legea din 1988”).

22. Articolul 1 alineatul 1 litera a) din Legea din 1988 prevede că dreptul de autor este un drept de proprietate care există asupra operelor originale literare, dramatice, muzicale sau artistice. În conformitate cu articolul 3 alineatul 1 literele a)-d) din această lege, prin „operă literară” se înțelege orice operă, diferită de cea dramatică sau muzicală, scrisă, vorbită sau cântată, mai exact, un tabel sau o compilație, alta decât o bază de date, un program pentru calculator, materialul de concepție pregătitor pentru un program de calculator, și o bază de date.

23. Articolul 16 alineatul 1 litera a) din legea menționată prevede că titularul dreptului de autor cu privire la o operă are dreptul exclusiv de a copia opera.

24. În conformitate cu articolul 16 alineatul 3 literele a) și b) din Legea din 1988, limitarea prin dreptul de autor a acțiunilor desfășurate asupra unei opere se aplică în privința lucrării în întregime sau a unei părți substanțiale a acesteia, în mod direct sau indirect.

25. În temeiul articolului 17 alineatul 2 din legea menționată, în raport cu o operă literară, dramatică, muzicală sau artistică, copierea înseamnă reproducerea lucrării, indiferent de forma materială. Este inclusă aici înregistrarea lucrării în orice mediu prin mijloace electronice.

26. În schimb, articolul 50BA alineatul 1 din Legea din 1988 arată că nu reprezintă o încălcare a dreptului de autor faptul ca utilizatorul legitim al unui program pentru calculator să analizeze, să studieze sau să testeze funcționarea programului în vederea identificării ideilor și principiilor care stau la baza oricărui element al programului, atunci când efectuează oricare dintre actele de încărcare, de prezentare, de rulare, de transmitere sau de stocare a programului pentru calculator pe care acest utilizator are dreptul să îl realizeze. Articolul 50BA alineatul 2 din această lege precizează că, dacă un act este permis în temeiul alineatului 1, atunci nu prezintă relevanță faptul că există termeni și condiții contractuale care urmăresc să interzică sau să limiteze acest act.

6 — A se vedea articolul 1 alineatul (1) din această directivă.

7 — A se vedea articolul 1 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2001/29.

II – Situația de fapt și acțiunea principală

27. SAS Institute Inc (denumit în continuare „SAS Institute”) a dezvoltat un software analitic cunoscut sub denumirea de SAS (denumit în continuare „sistemul SAS”). Sistemul SAS este format dintr-un set integrat de programe care permit utilizatorilor să desfășoare operațiuni de prelucrare și de analiză a datelor, în special pentru date statistice. Componenta esențială a sistemului SAS este denumită Base SAS. Aceasta permite utilizatorilor să scrie și să ruleze programe de aplicații pentru prelucrarea datelor. Astfel de aplicații sunt scrise într-un limbaj de programare cunoscut sub denumirea de limbajul SAS.

28. Funcționalitatea Base SAS poate fi extinsă prin adăugarea de componente suplimentare. Trei dintre aceste componente interesează în special acțiunea principală. Este vorba despre SAS/ACCESS, SAS/GRAPH și SAS/STAT (denumite în continuare, împreună cu Base SAS, „componentele SAS”).

29. Instanța de trimitere arată că, înainte să aibă loc evenimentele care au dat naștere prezentului litigiu, clienții SAS Institute nu aveau o alternativă la a continua să obțină o licență pentru utilizarea componentelor SAS pentru a fi în măsură să își ruleze programele de aplicații existente în limbajul SAS, precum și pentru crearea unor noi programe. În fapt, un client care dorește să schimbe furnizorul de software ar fi nevoit să își rescrie într-un limbaj diferit programele de aplicații existente, lucru care implică investiții considerabile.

30. Din acest motiv World Programming Limited (denumită în continuare „WPL”) a avut ideea să creeze un program alternativ pentru calculator, World Programming System (denumit în continuare „sistemul WPL”), capabil să ruleze programe de aplicații scrise în limbajul SAS.

31. WPL nu ascunde că intenția sa era de a emula cât mai mult posibil o mare parte a funcționalității componentelor SAS, asigurându-se astfel că aceleași inputuri[8] ar produce aceleași outputuri[9]. WPL dorea ca programele de aplicații ale clienților săi să ruleze în sistemul WPL în același mod ca și în componentele SAS.

32. Instanța de trimitere menționează că nu s-a stabilit că, în acest scop, WPL a avut acces la codul sursă[10] al componentelor SAS, că a copiat vreo parte din textul acestui cod sau că a copiat vreo parte din designul structural al codului respectiv.

33. SAS Institute urmărește să se constate că acțiunile WPL reprezintă o încălcare a drepturilor sale de autor asupra programelor sale pentru calculator. În două hotărâri distincte, instanțele britanice au stabilit că nu reprezintă o încălcare a drepturilor de autor asupra codului sursă al unui program pentru calculator faptul ca un concurent al titularului acestor drepturi să analizeze cum funcționează programul și ulterior să scrie propriul program care emulează funcționalitatea respectivă.

34. SAS Institute, contestând această abordare, a introdus o acțiune în fața instanței de trimitere. Aceasta reproșează, în principal, WPL:

— că a copiat manualele pentru sistemul SAS publicate de SAS Institute (denumite în continuare „manualele SAS”) atunci când a creat sistemul WPL și, prin urmare, a încălcat drepturile de autor cu privire la manualele SAS;

8 — Inputurile sunt datele pe care le introduc utilizatorii.

9 — Outputurile sunt rezultatele inputurilor prelucrate prin programul pentru calculator.

10 — La originea unui program pentru calculator se află codul sursă, redactat de programator. Acest cod, constituit din cuvinte, este inteligibil de mintea umană. Cu toate acestea, nu poate fi executat de computer. Pentru a putea fi executat, trebuie compilat pentru a fi tradus în limbajul computerului sub formă binară, cel mai adesea cifrele 0 și 1. Este ceea ce se numește codul obiect.

— că, în consecință, a copiat în mod indirect programele pentru calculator care cuprind componentele SAS, încălcând astfel drepturile de autor asupra acestor componente;

— că a utilizat o versiune a sistemului SAS cunoscută sub denumirea „Learning Edition”, cu încălcarea termenilor licenței acestei versiuni și a angajamentelor asumate în temeiul acesteia, precum și a drepturilor sale de autor asupra versiunii menționate, și

— că a încălcat drepturile de autor asupra manualelor SAS prin crearea propriului manual (denumit în continuare „manualul WPL”).

III – Întrebările preliminare

35. High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division, având dubii cu privire la interpretarea dispozițiilor dreptului Uniunii, a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) În cazul în care un program pentru calculator (denumit în continuare «primul program») este protejat de dreptul de autor ca operă literară, articolul 1 alineatul (2) [din Directiva 91/250] trebuie interpretat în sensul că nu reprezintă o încălcare a dreptului de autor asupra primului program crearea de către un concurent al titularului dreptului, care nu are acces la codul sursă al primului program, fie direct, fie prin intermediul unui proces cum ar fi decompilarea codului obiect, a unui alt program (denumit în continuare «al doilea program») care reproduce funcțiile primului program?

2) Este afectat răspunsul la întrebarea 1 de vreunul dintre următorii factori:

   a) natura și/sau dimensiunea funcționalității primului program;

   b) natura și/sau dimensiunea abilității, raționamentului și muncii care au fost utilizate de autorul primului program în conceperea funcționalității primului program;

   c) nivelul de detaliu cu care a fost reprodusă funcționalitatea primului program în al doilea program;

   d) dacă codul sursă pentru al doilea program reproduce aspecte ale codului sursă ale primului program într-o măsură care depășește ceea ce ar fi fost strict necesar în vederea realizării aceleiași funcționalități ca cea a primului program?

3) În cazul în care primul program interpretează și execută programe de aplicații scrise de utilizatori ai primului program într-un limbaj de programare conceput de autorul primului program care conține cuvinte-cheie concepute sau selectate de autorul primului program și o sintaxă concepută de autorul primului program, articolul 1 alineatul (2) [din Directiva 91/250] trebuie interpretat în sensul că nu reprezintă o încălcare a dreptului de autor asupra primului program scrierea celui de al doilea program astfel încât să interpreteze și să execute asemenea programe de aplicații prin folosirea acelorași cuvinte-cheie și a aceleiași sintaxe?

4) În cazul în care primul program citește din fișiere de date și scrie în acestea într-un anumit format conceput de autorul primului program, articolul 1 alineatul (2) [din Directiva 91/250] trebuie interpretat în sensul că nu reprezintă o încălcare a dreptului de autor asupra primului program scrierea celui de al doilea program astfel încât să citească din fișiere de date în același format și să scrie în aceste fișiere?

5) Este influențat răspunsul la întrebările 1, 3 și 4 dacă autorul celui de al doilea program a creat acest program:

   a) prin analizarea, studierea și testarea funcționării primului program sau

   b) prin citirea unui manual creat și publicat de autorul primului program care descrie funcțiile primului program (denumit în continuare «manualul») sau

   c) prin ambele modalități prezentate la literele (a) și (b)?

6) În cazul în care o persoană are dreptul să utilizeze o copie a primului program conform unei licențe, articolul 5 alineatul (3) [din Directiva 91/250] trebuie interpretat în sensul că licențiatul are dreptul, fără consimțământul titularului dreptului de autor, să efectueze acte de încărcare, de prezentare, de rulare, de transmitere și de stocare a programului pentru a observa, a testa sau a analiza funcționarea primului program, astfel încât să stabilească ideile și principiile care se află la baza oricărui element al programului, dacă licența permite beneficiarului acesteia să efectueze acte de încărcare, de prezentare, de rulare, de transmitere și de stocare a primului program, atunci când acesta este folosit în scopul specific permis de licență, dar actele efectuate pentru a observa, a analiza și a testa primul program depășesc scopul permis de licență?

7) Articolul 5 alineatul (3) [din Directiva 91/250] trebuie interpretat în sensul că actele de observare, de testare și de analizare a funcționării primului program trebuie considerate ca fiind efectuate în vederea stabilirii ideilor și a principiilor care se află la baza oricărui element al primului program, atunci când aceste acte sunt efectuate:

   a) pentru a confirma modul de funcționare a primului program, în special detalii care nu sunt precizate în manual, în scopul de a scrie cel de al doilea program astfel cum se precizează în cadrul primei întrebări […];

   b) pentru a confirma modul în care primul program interpretează și execută comenzi scrise în limbajul de programare pe care le interpretează și le execută (a se vedea întrebarea 3 […]);

   c) pentru a confirma formatele fișierelor de date în care scrie primul program sau din care acesta citește (a se vedea întrebarea 4 […]);

   d) pentru a compara performanțele celui de al doilea program cu cele ale primului program, în scopul de a cerceta motivele pentru care performanțele lor diferă și pentru a îmbunătăți performanțele celui de al doilea program;

   e) pentru a efectua teste paralele ale primului și ale celui de al doilea program în vederea comparării rezultatelor acestora în cadrul dezvoltării celui de al doilea program, în special prin rularea aceluiași scripturi de probă atât prin primul, cât și prin al doilea program;

   f) pentru a confirma rezultatul fișierului log generat de primul program în scopul de a produce un fișier log care să fie identic sau similar în aparență;

   g) pentru a face ca primul program să emită date (de fapt, date care să asocieze coduri poștale statelor din cadrul Statelor Unite [ale Americii]) în scopul de a stabili dacă acestea corespund cu bazele de date oficiale conținând astfel de date, iar în cazul în care acestea nu corespund, să programeze cel de al doilea program în așa fel încât să răspundă în același mod ca primul program la aceleași date de input.

8) În cazul în care manualul este protejat ca operă literară de un drept de autor, articolul 2 litera (a) [din Directiva 2001/29] trebuie interpretat în sensul că reprezintă o încălcare a dreptului de autor asupra manualului faptul autorului celui de al doilea program de a reproduce sau de a reproduce în mod semnificativ în cadrul celui de al doilea program oricare dintre următoarele elemente descrise în manual:

   a) selecția de operațiuni statistice care au fost implementate în primul program;

   b) formulele matematice folosite în manual pentru descrierea acestor operațiuni;

   c) comenzile specifice sau combinațiile de comenzi prin care aceste operațiuni pot fi invocate;

   d) opțiunile pe care autorul primului program le-a oferit în privința diverselor comenzi;

   e) cuvintele-cheie și sintaxa recunoscute de primul program;

   f) valorile implicite pe care autorul primului program a ales să le implementeze pentru cazurile în care o anumită comandă sau opțiune nu este specificată de utilizator;

   g) numărul de iterații pe care primul program le va efectua în anumite circumstanțe?

9) Articolul 2 litera (a) [din Directiva 2001/29] trebuie interpretat în sensul că reprezintă o încălcare a dreptului de autor asupra manualului faptul autorului celui de al doilea program de a reproduce sau de a reproduce semnificativ într-un manual care descrie al doilea program cuvintele-cheie și sintaxa recunoscute de primul program?”

IV – Analiza noastră

36. În opinia noastră, întrebările adresate de High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division, pot fi tratate în maniera descrisă în continuare.

37. Mai întâi, prin intermediul primelor trei întrebări, instanța de trimitere ridică, în esență, problema dacă articolul 1 alineatul (2) din Directiva 91/250 trebuie interpretat în sensul că funcționalitățile unui program pentru calculator și limbajul de programare sunt considerate ca fiind exprimarea acestui program și pot astfel să beneficieze de protecția prin dreptul de autor prevăzută de această directivă.

38. În al doilea rând, prin intermediul celei de a patra întrebări, înțelegem că instanța de trimitere urmărește să afle, în realitate, dacă articolul 1 alineatul (2) și articolul 6 din directiva menționată trebuie interpretate în sensul că nu se consideră că reprezintă o acțiune supusă autorizării reproducerea de către beneficiarul unei licențe a unui cod sau traducerea formei codului unui format de fișiere de date, cu scopul de a putea scrie, în propriul program pentru calculator, codul sursă care citește și scrie acest format de fișiere.

39. În al treilea rând, prin intermediul întrebărilor a cincea-a șaptea, instanța de trimitere solicită Curții, în esență, să precizeze domeniul de aplicare al excepției de la cerința unei autorizări din partea titularului dreptului de autor prevăzute la articolul 5 alineatul (3) din directiva menționată. În special, aceasta dorește să afle dacă expresia „oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze” înglobează numai operațiunile pe care titularul licenței de utilizare a unui program pentru calculator are dreptul să le efectueze în temeiul acestei licențe și dacă scopul în care au fost efectuate aceste acte are incidență asupra posibilității, pentru titularul licenței respective, de a invoca această excepție.

40. În ultimul rând, prin intermediul celei de a opta și al celei de a noua întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă articolul 2 litera (a) din directiva 2001/29 trebuie să fie interpretat în sensul că reproducerea, într-un program pentru calculator sau într-un manual de utilizare, a anumitor elemente descrise în manualul de utilizare al altui program pentru calculator constituie o încălcare a dreptului de autor asupra acestui din urmă manual.

A – *Cu privire la protecția funcționalităților unui program pentru calculator și ale limbajului de programare în temeiul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 91/250*

41. Prin intermediul întrebărilor adresate, instanța de trimitere solicită, în realitate, să se stabilească obiectul și domeniul de aplicare al protecției conferite prin Directiva 91/250. În special, se pune întrebarea dacă funcționalitățile [11], limbajul de programare, precum și formatele de fișiere de date ale unui program de calculator constituie exprimarea acestui program și pot, în acest sens, să fie protejate prin dreptul de autor în temeiul respectivei directive.

42. Reamintim că articolul 1 alineatul (1) din Directiva 91/250 prevede că statele membre protejează programele pentru calculator ca fiind opere literare. Protecția prin dreptul de autor se aplică oricărei forme de exprimare a unui program pentru calculator, iar nu ideilor și principiilor care stau la baza oricărui element al unui program pentru calculator [12]. Al paisprezecelea considerent al acestei directive precizează în egală măsură că, în conformitate cu acest principiu al dreptului de autor, în măsura în care la baza logicii, a algoritmilor și a limbajelor de programare stau idei și principii, acestea din urmă nu sunt protejate în temeiul directivei menționate.

43. Principiul menționat este reluat de asemenea în textele internaționale. În special, articolul 2 din Tratatul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (OMPI) privind drepturile de autor [13] prevede că protecția în temeiul dreptului de autor se extinde la expresii, iar nu la idei, la proceduri, la metode de funcționare sau la concepte matematice ca atare.

44. Motivul, astfel cum este expus aici, este că originalitatea unei lucrări, care oferă acces la protecția juridică, nu se regăsește într-o idee, care este liberă de parcurs, ci în exprimarea acesteia.

45. În ceea ce privește programele pentru calculator, Directiva 91/250 nu precizează noțiunea „orice formă de exprimare a unui program pentru calculator”.

46. Această lipsă a unei definiții este rezultatul voinței exprese a legiuitorului Uniunii. În propunerea sa de directivă [14], Comisia Europeană precizează astfel că „experți[i] au arătat că orice definiție, în cadrul unei directive, a ceea ce constituie un program ar deveni în mod necesar desuetă dacă progresele tehnologiei ar modifica natura programelor astfel cum le cunoaștem astăzi” [15] [traducere neoficială].

47. Cu toate acestea, legiuitorul Uniunii a menționat că elementele de creativitate, de know-how și de inventivitate se manifestă în modul în care este elaborat programul. Programatorul definește sarcinile care trebuie îndeplinite printr-un program pentru calculator și efectuează o analiză a modalităților de a obține aceste rezultate. Autorul unui program pentru calculator, la fel ca autorul unei cărți, alege etapele care trebuie parcurse, iar modul de exprimare a acestor etape conferă programului pentru calculator caracteristicile sale speciale de viteză, de eficacitate și chiar de stil [16].

11 — Instanța de trimitere pare să utilizeze în mod nediferențiat termenii „funcție” și „funcționalitate” în întrebările sale preliminare și în textul deciziei sale de trimitere. Din motive de claritate, în prezentele concluzii se va folosi numai termenul „funcționalitate”.

12 — A se vedea articolul 1 alineatul (2) din Directiva 91/250.

13 — Tratatul, adoptat la Geneva la 20 decembrie 1996, a fost aprobat în numele Comunității prin Decizia 2000/278/CE a Consiliului din 16 martie 2000 (JO L 89, p. 6, Ediție specială, 11/vol. 20, p. 212).

14 — Propunerea de directivă a Consiliului privind protecția juridică a programelor pentru calculator [COM(1988) 816 final, denumită în continuare „propunerea de directivă”].

15 — A se vedea articolul 1 alineatul (1) prima teză, figurând în a doua parte a propunerii de directivă, intitulat „Dispoziții speciale”.

16 — A se vedea punctul 2.3 din propunerea de directivă.

48. În consecință, protecția unui program pentru calculator nu poate fi avută în vedere decât din momentul în care alegerea și aranjarea acestor elemente fac dovada creativității și know-how-ului autorului, diferențiindu-i astfel opera de altele [17].

49. În Hotărârea din 22 decembrie 2010, Bezpečnostní softwarová asociace [18], Curtea a precizat că obiectul protecției conferite prin Directiva 91/250 cuprinde programul pentru calculator în toate formele de exprimare a acestuia, care permit reproducerea sa în diverse limbaje informatice, cum ar fi codul sursă și codul obiect [19]. Aceasta a statuat în egală măsură că, indiferent de forma de exprimare a unui program pentru calculator, această formă trebuie să fie protejată din momentul în care reproducerea sa ar genera reproducerea programului pentru calculator însuși, permițând astfel calculatorului să își îndeplinească funcția [20].

50. Prin urmare, protecția unui program pentru calculator nu se limitează la elementele literare ale acestuia, adică la codul sursă și la codul obiect, ci se extinde la oricare alt element care exprimă creativitatea autorului său.

51. În cadrul astfel definit, în continuare trebuie să se pună succesiv întrebări privind aspectul dacă funcționalitatea unui program pentru calculator și limbajul de programare pot fi considerate ca exprimarea unui program și să beneficieze astfel de protecția prevăzută în Directiva 91/250.

1. Cu privire la protecția prin dreptul de autor a funcționalităților unui program pentru calculator

52. Funcționalitatea unui program pentru calculator poate fi definită ca ansamblul posibilităților pe care le oferă un sistem informatic, acțiunile proprii acestui program. Cu alte cuvinte, funcționalitatea unui program pentru calculator reprezintă serviciul pe care îl așteaptă utilizatorul din partea acestuia.

53. În opinia noastră, funcționalitățile unui program pentru calculator ca atare nu pot face obiectul protecției prin dreptul de autor în temeiul articolului 1 alineatul (1) din Directiva 91/250.

54. Să luăm un exemplu concret. Atunci când un programator decide să dezvolte un program pentru calculator pentru rezervarea biletelor de avion, în acel software vor exista o mulțime de funcționalități necesare rezervării respective. Astfel, programul pentru calculator va trebui, în mod succesiv, să poată găsi zborul căutat de utilizator, să verifice locurile disponibile, să rezerve locul, să înregistreze coordonatele utilizatorului, să ia în considerare datele de plată online și, în cele din urmă, să editeze biletul electronic al acestui utilizator [21]. Toate aceste funcționalități, aceste acțiuni, sunt dictate de un obiect precis și limitat. În acest sens, ele sunt asimilate deci cu o idee. În consecință, pot exista programe pentru calculator care oferă aceleași funcționalități.

55. În schimb, există o mulțime de modalități pentru a concretiza aceste funcționalități și aceste modalități vor putea fi protejate prin drepturi de autor în temeiul Directivei 91/250. Astfel, după cum s-a observat, creativitatea, know-how-ul și inventivitatea se manifestă în modul în care este elaborat programul, în scrierea acestuia. Programatorul folosește formule, algoritmi care, ca atare, sunt excluși de la protecția prin dreptul de autor [22], întrucât sunt comparabili cu cuvintele de care poetul sau romancierul se servește pentru creația sa literară [23]. Însă modalitatea în care toate aceste elemente vor fi aranjate, cum ar fi stilul de scriere al programului pentru calculator, va putea reflecta o creație intelectuală proprie autorului său și, prin urmare, va putea să fie protejată.

17 — A se vedea punctul 2.5 din propunerea de directivă.

18 — C-393/09, Rep., p. I-13971.

19 — Punctul 35.

20 — Punctul 38.

21 — A se vedea hotărârea High Court of Justice (England & Wales) din 30 iulie 2004, Navitaire Inc. v. EasyJet ([2004] EWHC 1725 [Ch], punctele 116 și 117).

22 — A se vedea al paisprezecelea considerent și articolul 1 alineatul (2) din această directivă.

23 — A se vedea punctul 2.4 din propunerea de directivă.

56. Mai mult, această analiză pare a fi confirmată de lucrările pregătitoare care au condus la Directiva 91/250. Astfel, în propunerea sa de directivă, Comisia arată că protecția programelor pentru calculator prin dreptul de autor are ca avantaj principal să acopere în exclusivitate exprimarea individuală a lucrării și în acest mod să lase la latitudinea celorlalți autori crearea de programe similare sau chiar identice, cu condiția să se abțină de la a copia [24]. Acest aspect este deosebit de important, întrucât algoritmii la care apelează programele pentru calculator sunt disponibili într-un număr considerabil, fără îndoială, dar nu nelimitat [25].

57. Prin admiterea faptului că funcționalitatea unui program pentru calculator poate, ca atare, să fie protejată, s-ar ajunge să se ofere posibilitatea de monopolizare a ideilor, în detrimentul progresului tehnic și al dezvoltării industriale.

58. Pe de altă parte, se înțelege că instanța de trimitere ridică problema dacă reproducerea aspectelor codului sursă, care se referă la funcționalitatea unui program pentru calculator, în codul sursă al altui program pentru calculator constituie o încălcare a drepturilor exclusive ale autorului primului program.

59. În opinia noastră, la fel ca toate celelalte opere susceptibile să fie protejate prin dreptul de autor, reproducerea unei părți substanțiale a exprimării funcționalităților unui program pentru calculator poate constitui o încălcare a dreptului de autor.

60. Astfel, în Hotărârea din 16 iulie 2009, Infopaq International [26], Curtea a statuat că diversele părți ale unei opere beneficiază de protecție în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29 cu condiția să includă anumite elemente care sunt expresia creației intelectuale proprii autorului operei respective [27]. Având în vedere că programul pentru calculator trebuie considerat ca fiind o operă literară propriu-zisă [28], aceeași analiză trebuie adoptată și în ceea ce privește elementele care reprezintă expresia creației intelectuale proprii autorului programului pentru calculator.

61. În plus, instanța de trimitere ridică problema dacă natura și conținutul funcționalității unui program pentru calculator care este reprodusă în alt program pentru calculator sau dacă nivelul detaliului cu care a fost reprodusă această funcționalitate pot avea o incidență asupra unei astfel de analize.

62. Considerăm că răspunsul este negativ.

63. Să reluăm exemplul programului pentru calculator care permite rezervarea unui bilet de avion. Structura acestui program îi va defini funcționalitățile și va descrie combinația acestor funcționalități. Însăși funcția programului respectiv, și anume, pentru utilizator, aceea de a obține un bilet de avion, va dicta această combinație. Va trebui să se verifice existența zborului și, în caz afirmativ, la ce dată și la ce oră, dacă mai există locuri etc. Indiferent de natura și de conținutul funcționalității, se consideră că aceasta din urmă sau chiar combinarea mai multor funcționalități rămâne asimilabilă unei idei și, prin urmare, nu poate fi protejată, ca atare, prin drepturi de autor.

64. În mod similar, considerăm că această analiză nu poate fi repusă în discuție de natura și de conținutul experienței, al raționamentului și al muncii care au fost consacrate pentru conceperea funcționalității unui program pentru calculator.

24 — A se vedea punctul 3.7 din propunerea de directivă.

25 — *Idem.*

26 — C-5/08, Rep., p. I-6569.

27 — Punctul 39.

28 — A se vedea articolul 1 alineatul (1) din Directiva 91/250/CEE. A se vedea în egală măsură articolul 1 alineatul (2) din propunerea de directivă.

65. Astfel, reamintim că articolul 1 alineatul (3) din Directiva 91/250 prevede că un program pentru calculator este protejat dacă este original, în înțelesul în care acesta reprezintă o creație intelectuală proprie autorului. Această prevedere menționează că niciun criteriu nu se aplică pentru a stabili dacă acesta poate beneficia de protecție [29]. În special, în al optulea considerent al acestei directive se precizează că criteriile aplicate pentru a stabili dacă un program pentru calculator constituie sau nu o operă originală nu trebuie să cuprindă nicio evaluare a calității sau a valorii estetice a programului.

66. Așadar, în opinia noastră, pentru a stabili dacă un program de calculator este susceptibil să beneficieze de o protecție juridică în temeiul dreptului de autor, trebuie să se ia în considerare nu timpul și munca destinate conceperii acestui program și nici nivelul de experiență al autorului său, ci gradul de originalitate a scrierii acestuia.

67. În prezenta cauză, revine instanței naționale obligația să verifice dacă, reproducând funcționalitățile componentelor SAS, WPL a reprodus, în sistemul WPL, o parte considerabilă a elementelor acestor componente care constituie expresia creației intelectuale proprii autorului componentelor respective.

2. Cu privire la protecția prin dreptul de autor a limbajului de programare

68. Instanța de trimitere ridică de asemenea problema dacă limbajul de programare al unui program pentru calculator este susceptibil să fie protejat de dreptul de autor în temeiul Directivei 91/250 [30]. Într-adevăr, WPL a conceput sistemul propriu WPL astfel încât să poată interpreta și executa instrucțiunile scrise în limbajul SAS.

69. După cum s-a arătat mai sus, un program pentru calculator este mai întâi redactat sub forma unui cod sursă. Acest cod este scris într-un limbaj de programare care va acționa ca un traducător între utilizator și computer. Codul permite acestui utilizator să scrie instrucțiunile într-un limbaj pe care el însuși îl înțelege. Instanța de trimitere explică faptul că limbajul SAS constă în enunțuri, expresii, opțiuni, formate și funcții exprimate sub forma unor elemente unitare, adică lanțuri de caractere utilizate în conformitate cu anumite convenții. Unul dintre principalele tipuri de secvențe lexicale SAS este numele, de exemplu, LOGISTIC sau UNIVARIATE. Instanța de trimitere indică de asemenea că limbajul SAS are propria sintaxă și propriile cuvinte-cheie [31].

70. Conform afirmațiilor lui Patrick Roussel, „limbajul de programare ca atare se prezintă ca o operă științifică, o construcție teoretică, a cărei finalitate constă în organizarea, definirea și transmiterea cunoștințelor în scopul scrierii de surse de software într-un enunț ușor de înțeles de ființa umană și care se poate transforma cu ușurință în instrucțiuni executate de un calculator. Limbajul de programare concepe metode speciale care să fie folosite, facilitează exercițiul gândirii pentru enunțarea și formalizarea de programe sursă pentru calculator. Nu este vorba, la fel ca în cazul unui program, de producerea unui rezultat specific pentru un calculator, ci de furnizarea regulilor de formulare a unui program care va permite obținerea unui rezultat” [32].

71. În consecință, considerăm că limbajul de programare este un element funcțional care permite furnizarea de instrucțiuni computerului. După cum s-a arătat mai sus referitor la limbajul SAS, limbajul de programare este alcătuit din cuvinte și din caractere cunoscute de toți ca fiind lipsite de orice originalitate. În opinia noastră, limbajul de programare trebuie să fie asimilat cu limbajul pe care îl folosește autorul unui roman. Acesta este, prin urmare, modalitatea care îi permite să se exprime, iar nu exprimarea în sine.

29 — A se vedea de asemenea articolul 1 alineatul (3) din propunerea de directivă.

30 — A se vedea punctele 67-69 din decizia de trimitere.

31 — A se vedea punctul 11 din decizia de trimitere.

32 — A se vedea Roussel, P., „La maîtrise d’un langage de programmation s’acquiert par la pratique”, *Revue Communication Commerce électronique*, nº 4, aprilie 2005, studiul 15.

72. În consecință, nu credem că poate fi, ca atare, considerat ca exprimarea unui program pentru calculator și, astfel, susceptibil să fie protejat prin dreptul de autor în temeiul Directivei 91/250.

73. În opinia noastră, această analiză nu este repusă în cauză de faptul că al paisprezecelea considerent al acestei directive precizează că, în măsura în care la baza logicii, a algoritmilor și a limbajelor de programare stau idei și principii, acestea din urmă nu sunt protejate în temeiul directivei menționate. Astfel, SAS Institute consideră că, *per a contrario*, acest considerent demonstrează că limbajul de programare nu este exclus de la protecția prin dreptul de autor asupra programelor de calculator.

74. În realitate, în opinia noastră, considerentul respectiv nu face decât să reia principiul conform căruia dreptul de autor protejează exprimarea ideilor, iar nu ideile în sine. În consecință, limbajul de programare nu poate fi protejat ca atare. În schimb, având în vedere că respectivul cod sursă al unui program pentru calculator este scris într-un limbaj de programare, această exprimare prin limbajul de programare va fi susceptibilă să fie protejată în temeiul articolului 1 din Directiva 91/250.

75. Având în vedere cele menționate anterior, considerăm că limbajul de programare, ca atare, nu reprezintă o formă de exprimare a programului de calculator susceptibilă să facă obiectul unei protecții prin dreptul de autor conform acestei prevederi.

76. Având în vedere ansamblul considerațiilor anterioare, apreciem că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 91/250 trebuie interpretat în sensul că funcționalitățile unui program de calculator, precum și limbajul de programare nu sunt susceptibile, ca atare, să fie protejate prin dreptul de autor. Revine instanței naționale obligația de a verifica dacă, în reproducerea acestor funcționalități în programul său pentru calculator, autorul acestui program a reprodus o parte substanțială din elementele primului program care reprezintă expresia creației intelectuale proprii autorului acestuia.

B – *Cu privire la protecția formatelor de fișiere de date conferită de articolul 1 alineatul (2) din Directiva 91/250*

77. În întrebarea sa, instanța de trimitere ridică, în esență, problema dacă WPL nu a comis un act de contrafacere prin descifrarea formatului fișierelor de date SAS în mod suficient pentru a putea scrie un cod sursă în propriul program pentru calculator care citește și scrie fișiere de date în acest format.

78. Această întrebare ne determină să analizăm în mod succesiv dacă, sub formă de interfață logică [33], formatul fișierelor de date reprezintă exprimarea programului de calculator susceptibilă să fie protejată în temeiul Directivei 91/250 și, în acest sens, poate fi supus, în sensul articolului 6 din această directivă, unei acțiuni de decompilare în vederea interoperabilității dintre elementele diferitor programe pentru calculator.

79. SAS Institute descrie formatele de fișiere de date în modul următor. Sistemul SAS stochează date în fișiere și le extrage din acestea. În acest scop, sistemul respectiv utilizează diferite formate de date, formate care au fost concepute de SAS Institute. Formatele respective pot fi considerate formulare goale pe care sistemul SAS trebuie să le completeze cu datele clientului și care prevăd locuri specifice în care informațiile particulare trebuie scrise pentru ca acest sistem să poată citi și scrie corect fișierul [34].

80. Pentru a permite programului său să aibă acces la datele utilizatorilor stocate în formatul de fișiere de date SAS, WPL a conceput programul său astfel încât să cuprindă și să interpreteze acest format.

33 — Părțile, precum și instanța de trimitere par să admită faptul că formatul fișierelor de date SAS reprezintă o interfață logică.

34 — A se vedea punctul 96 din observațiile scrise ale SAS Institute.

81. Considerăm că Directiva 91/250 nu exclude interfețele protecției prin dreptul de autor. Aceasta se limitează la a preciza în cuprinsul celui de al treisprezecelea considerent că ideile și principiile care se află la baza diferitor elemente ale unui program, inclusiv cele care stau la baza interfețelor sale, nu sunt protejate de dreptul de autor în temeiul acestei directive.

82. La fel ca SAS Institute, considerăm că formatul de fișiere de date SAS face parte integrantă din programul său pentru calculator. În plus, al unsprezecelea considerent al directivei menționate precizează că părțile programului care asigură interconexiunea și interactivitatea între elementele software și hardware sunt cunoscute în general ca „interfețe". Fiind o parte din programul de calculator, interfața – în acest caz, elementele care creează, scriu și citesc formatul de fișiere de date SAS – este exprimată în codul sursă în acest program. În consecință, dacă exprimarea interfeței constituie o parte considerabilă a exprimării programului pentru calculator, după cum s-a arătat la punctele 59 și 60 din aceste concluzii, aceasta poate fi protejată prin dreptul de autor în temeiul Directivei 91/250.

83. Acestea fiind spuse, întrebarea care se ridică în acest moment este dacă, în conformitate cu articolul 6 din această directivă, WPL era îndreptățită să efectueze o acțiune de decompilare în scopul asigurării interoperabilității dintre sistemul SAS și sistemul său WPL.

84. Astfel, interfața permite interoperabilitatea, și anume capacitatea de a face schimb de informații și de a le utiliza în mod reciproc [35], dintre elementele diferitor programe de calculator [36]. Or, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 91/250 prevede, sub rezerva îndeplinirii anumitor condiții, că autorizarea de către titularul drepturilor de autor asupra unui program pentru calculator nu este necesară atunci când reproducerea codului și traducerea formei acestui cod în înțelesul articolului 4 literele (a) și (b) este indispensabilă pentru obținerea informațiilor necesare interoperabilității unui program pentru calculator creat în mod independent de alte programe. Este ceea ce se numește decompilare.

85. Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 91/250 reprezintă o excepție la drepturile exclusive ale autorului unui program de calculator și, în opinia noastră, trebuie interpretat în mod strict. În acest sens, legiuitorul Uniunii a avut grijă să precizeze, la al douăzeci și unulea și la al douăzeci și treilea considerent ale directivei, că decompilarea trebuie avută în vedere exclusiv în circumstanțe bine precizate și că aceasta nu poate fi aplicată astfel încât să aducă atingere intereselor legitime ale titularului dreptului sau unei exploatări normale a programului.

86. Astfel, decompilarea poate fi avută în vedere atunci când este realizată de beneficiarul licenței, atunci când informațiile necesare interoperabilității nu au fost făcute accesibile ușor și rapid acestui beneficiar al licenței și atunci când este limitată la părțile programului care sunt necesare pentru această interoperabilitate [37].

87. În opinia noastră, utilizarea termenilor „indispensabil" sau „necesar" ilustrează intenția legiuitorului Uniunii de a face din decompilare un act excepțional. În opinia noastră, beneficiarul licenței va trebui să demonstreze necesitatea absolută de a reproduce codul sau de a traduce forma acestuia în scopul interoperabilității cu elementele propriului program.

88. În cele din urmă, considerăm că decompilarea nu trebuie să aibă ca efect să permită beneficiarului licenței să recopieze codul programului de calculator în propriul program. Astfel, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 91/250 prevede că un astfel de procedeu poate fi utilizat pentru a *obține informațiile necesare pentru interoperabilitate* [38] între elementele unor programe de calculator diferite. În niciun caz nu prevede autorizarea pentru recopierea codului programului de calculator.

35 — A se vedea al doisprezecelea considerent al Directivei 91/250.

36 — A se vedea al unsprezecelea considerent al acestei directive.

37 — A se vedea articolul 6 alineatul (1) literele (a)-(c) din Directiva 91/250.

38 — Sublinierea noastră.

89. În orice caz, va reveni instanței naționale sarcina de a verifica dacă acele condiții enumerate la articolul 6 alineatul (1) literele (a)-(c) din această directivă sunt îndeplinite.

90. Având în vedere elementele anterioare, considerăm că articolul 1 alineatul (2) și articolul 6 din Directiva 91/250 trebuie interpretate în sensul că nu se consideră că reprezintă o acțiune supusă autorizării reproducerea de către beneficiarul unei licențe a unui cod sau traducerea formei codului unui format de fișiere de date, cu scopul de a putea scrie, în propriul program pentru calculator, codul sursă care citește și scrie acest format de fișiere, cu condiția ca această operațiune să fie absolut indispensabilă pentru obținerea informațiilor necesare interoperabilității dintre elementele diferitor programe. Operațiunea menționată nu trebuie să aibă ca efect să permită respectivului beneficiar al licenței să recopieze codul programului pentru calculator în propriul program, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.

C – Cu privire la conținutul articolului 5 alineatul (3) din Directiva 91/250

91. Instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă expresia „oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze”, prevăzută la articolul 5 alineatul (3) din Directiva 91/250, înglobează numai operațiunile pe care titularul licenței de utilizare a unui program pentru calculator are dreptul să le efectueze în temeiul acestei licențe și dacă scopul în care au fost efectuate aceste operațiuni are incidență asupra posibilității, pentru titularul licenței respective, de a invoca această excepție.

92. Obiectul acestei dispoziții este clar. Analiza, studiul sau testarea funcționării unui program pentru calculator urmăresc stabilirea ideilor și a principiilor care stau la baza oricărui element din acest program. Prevederea respectivă se înscrie în prelungirea principiului menționat la articolul 1 alineatul (2) din această directivă, conform căruia ideile și principiile aflate la baza oricărui element al unui program pentru calculator nu sunt protejate prin dreptul de autor.

93. În opinia noastră, efectul util al articolului 5 alineatul (3) din directiva menționată constă în a evita ca, prin clauze contractuale, titularul drepturilor asupra unui program pentru calculator să protejeze în mod indirect ideile și principiile care se află la baza acestui program. În această privință, articolul 9 alineatul (1) a doua teză din Directiva 91/250 arată că orice dispoziție contrară articolului 5 alineatul (3) din aceasta va fi nulă de drept.

94. Cu toate acestea, deși această ultimă dispoziție permite persoanei autorizate să stabilească ideile și principiile care stau la baza oricărui element al unui program pentru calculator, nu este mai puțin adevărat că limitează această posibilitate [39]. Astfel, persoana respectivă poate observa, studia sau testa funcționarea acestui program în limita *operațiunilor pe care are dreptul să le efectueze* [40].

95. Considerăm că expresia „oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze” se referă la operațiunile autorizate în temeiul articolului 4 literele (a) și (b) și al articolului 5 alineatul (1) din Directiva 91/250. Astfel, drepturile exclusive ale titularului cuprind dreptul de a efectua sau de a autoriza anumite acțiuni [41]. Acest titular este singurul care va stabili aceste operațiuni în cuprinsul licenței pe care o va acorda. De exemplu, acesta poate autoriza reproducerea programului său pentru calculator, dar nu și traducerea sau adaptarea acestuia.

39 — A se vedea de asemenea al optsprezecelea considerent al Directivei 91/250.

40 — Sublinierea noastră.

41 — Articolul 4 literele (a) și (b) din această directivă.

96. Pe de altă parte, în temeiul articolului 5 alineatul (1) din directiva menționată, anumite acte nu necesită autorizarea de către titular, cu excepția situației în care există clauze contractuale speciale, în cazul în care aceste acte sunt necesare pentru a permite dobânditorului legal să utilizeze programul pentru calculator conform destinației sale, inclusiv pentru a corecta erorile. Legiuitorul Uniunii a avut grijă să precizeze, în cuprinsul celui de al șaptesprezecelea considerent al Directivei 91/250, că actele de încărcare și de rulare necesare acestei utilizări nu pot fi interzise prin contract.

97. În consecință, având în vedere aceste elemente, considerăm că exprimarea „oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze” se raportează la operațiunile pentru care persoana respectivă a obținut o autorizație de la titularul dreptului, precum și la operațiunile de încărcare și de derulare necesare pentru utilizarea programului pentru calculator conform destinației sale.

98. Instanța de trimitere ridică, în plus, problema dacă scopul în care funcționarea unui program pentru calculator a fost analizată, studiată sau testată [42] are vreun impact asupra posibilității de a invoca excepția prevăzută la articolul 5 alineatul (3) din Directiva 91/250.

99. După cum am arătat, obiectul acestei dispoziții constă în a permite stabilirea ideilor și a principiilor care stau la baza oricărui element al unui program pentru calculator, fără să se aducă atingere totuși drepturilor exclusive ale autorului acestui program.

100. În opinia noastră, din textul directivei și din economia dispoziției menționate reiese că aceasta nu poate avea ca efect să permită persoanei care are dreptul să utilizeze copia unui program pentru calculator să aibă acces la informații protejate prin dreptul de autor, precum codul sursă sau codul obiect.

101. În consecință, având în vedere ansamblul elementelor anterioare, considerăm că articolul 5 alineatul (3) din Directiva 91/250 coroborat cu articolul 4 literele (a) și (b) și cu articolul 5 alineatul (1) din directiva menționată trebuie interpretat în sensul că expresia „oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze” se raportează la operațiunile pentru care persoana respectivă a obținut o autorizație de la titularul dreptului și la operațiunile de încărcare și de derulare necesare pentru utilizarea programului pentru calculator conform destinației sale. Analiza, studiul sau testarea funcționării unui program pentru calculator, efectuate în conformitate cu această dispoziție, nu trebuie să aibă ca efect să permită persoanei care are dreptul să utilizeze o copie a acestui program să aibă acces la informații protejate de dreptul de autor, precum codul sursă sau codul obiect.

D – *Cu privire la protecția manualului de utilizare a unui program pentru calculator în temeiul articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29*

102. Prin intermediul întrebărilor adresate, instanța de trimitere ridică, în esență, problema dacă articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că reproducerea, într-un program pentru calculator sau într-un manual de utilizare, a anumitor elemente descrise în manualul de utilizare al altui program pentru calculator constituie o încălcare a dreptului de autor asupra acestui din urmă manual.

103. Manualele SAS reprezintă opere tehnice care documentează în mod exhaustiv și detaliat funcționalitatea fiecărei părți a fiecărei componente SAS, inputurile necesare și, după caz, outputurile așteptate. Acestea au o finalitate utilitară și sunt concepute pentru a oferi utilizatorilor o cantitate masivă de informații privind comportamentul extern al sistemului SAS. Acestea nu conțin informații despre comportamentul intern al sistemului menționat.

42 — Acest scop este menționat la a șaptea întrebare, literele a)-g).

104. Instanța de trimitere menționează că fiecare dintre manualele SAS reprezintă o operă literară originală care beneficiază de protecția dreptului de autor în sensul Directivei 2001/29.

105. Articolul 2 litera (a) din această directivă prevede dreptul exclusiv al unui autor de a autoriza sau de a interzice reproducerea operelor sale „prin orice mijloace și în orice formă”. În opinia noastră, faptul că respectiva contrafacere se referă și la reproducerea manualelor pentru crearea unei lucrări care are formă diferită, cum ar fi un program de calculator, nu exclude această reproducere din domeniul de aplicare al directivei menționate.

106. Astfel, în Hotărârea Infopaq International, citată anterior, Curtea a avut deja ocazia să se pronunțe asupra întinderii protecției prevăzute la articolul 2 din Directiva 2001/29. Aceasta a indicat că, în conformitate cu considerentul (21) al acestei directive, actele aflate sub incidența dreptului de reproducere trebuie interpretate extensiv. Această cerință a unei definiții cuprinzătoare a actelor respective este de altfel prezentă și în textul articolului 2 din directiva menționată, care utilizează expresii precum „direct sau indirect”, „temporar sau permanent”, „prin orice mijloace” și „în orice formă” [43].

107. În consecință, protecția conferită de articolul 2 din Directiva 2001/29 trebuie să aibă o întindere care, în opinia noastră, include atât reproducerea anumitor elemente din manualul altui program pentru calculator, cât și pe cea din însuși programul pentru calculator.

108. În acest moment se pune problema dacă, prin reluarea în manualul WPL și în sistemul WPL a anumitor elemente incluse în manualele SAS, WPL a încălcat dreptul de autor pe care SAS Institute îl deține asupra acestor ultime manuale.

109. Astfel cum am arătat la punctul 43 din prezentele concluzii, dreptul de autor este ghidat de principiul conform căruia protecția prin dreptul de autor se extinde la expresii, iar nu la idei, la proceduri, la metodele de funcționare sau la conceptele matematice ca atare.

110. În prezenta cauză, instanța de trimitere arată că WPL a reluat în special, pornind de la manualele SAS, cuvintele-cheie, sintaxa, comenzile și combinațiile de comenzi, opțiunile, valorile implicite, precum și iterațiile, cu scopul de a le reproduce în programul său, precum și în manualul WPL.

111. În opinia noastră, aceste elemente, ca atare, nu pot beneficia de protecția conferită prin dreptul de autor.

112. Astfel, cu privire la limbajul de programare, am arătat, la punctele 69 și 70 din prezentele concluzii, că este format din cuvinte, din caractere și că are reguli de sintaxă proprii, folosind propriile cuvinte-cheie.

113. Opțiunile prevăzute referitor la diferitele comenzi constituie o formă de sub-comportamente cu privire la o anumită comandă. Aceste sub-comportamente permit verificarea detaliilor comportamentului solicitat. În acest scop, este de ajuns să se adauge cuvinte după denumirea comenzii.

114. În ceea ce privește valorile implicite aplicate în cazul în care o anumită comandă sau opțiune nu ar fi menționate de utilizator, acestea ar permite sistemului SAS să autorizeze omiterea unor denumiri de comenzi, a unor opțiuni sau a unor denumiri de date în anumite circumstanțe, aceste valori înlocuind golul creat.

43 — Punctele 41 și 42.

115. Referitor la alegerea operațiunilor statistice, din observațiile prezentate de WPL reiese că executarea operațiunilor statistice este produsă de scrierea instrucțiunilor în limbajul SAS. Manualele SAS includ o descriere a fiecăreia dintre operațiunile statistice adăugate la versiunile succesive ale sistemului SAS. Sistemul WPL propune aceeași alegere de operațiuni statistice utilizatorilor care scriu programele de aplicații în limbaj SAS. Sistemul WPL nu reproduce descrierea acestor operațiuni statistice, ci se limitează la executarea acestora din urmă.

116. Conform WPL, formulele matematice prezente în manualele SAS descriu outputul care se va calcula pornind de la input. Nu este vorba despre codul programului necesar pentru efectuarea unei serii de calcule. Astfel, o formulă matematică poate fi aplicată în mai multe moduri. Programatorii WPL au scris un cod sursă capabil să efectueze calculele astfel cum sunt descrise în formulele matematice.

117. În cele din urmă, sistemul SAS conține o anumită operațiune statistică care se termină cu opt iterații. În măsura în care această valoare are o incidență, conform WPL, asupra rezultatului final, programatorii, după citirea manualelor SAS, au creat un cod sursă capabil să efectueze de asemenea opt iterații.

118. Din ansamblul acestor considerații reiese că aceste diverse elemente corespund, în opinia noastră, unor idei, unor proceduri, unor metode de funcționare sau unor concepte matematice. În consecință, acestea nu pot să beneficieze, ca atare, de protecția în temeiul dreptului de autor acordată potrivit articolului 2 litera (a) din Directiva 2001/29.

119. În schimb, exprimarea acestor idei, a acestor proceduri, a acestor metode de funcționare sau a acestor concepte matematice poate fi protejată, în temeiul dispoziției menționate, dacă prezintă un caracter original.

120. Astfel, numai prin alegerea, prin dispunerea și prin combinarea unor asemenea elemente se permite autorului să își exprime spiritul creator în mod original și să ajungă la un rezultat care constituie o creație intelectuală [44].

121. În orice caz, va reveni instanței naționale obligația de a verifica dacă acesta este cazul în prezenta cauză.

122. Având în vedere cele menționate anterior, propunem Curții să statueze că articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că reproducerea, într-un program pentru calculator sau într-un manual de utilizare, a anumitor elemente descrise în manualul altui program pentru calculator poate constitui o încălcare a dreptului de autor asupra acestui din urmă manual dacă elementele astfel reproduse constituie expresia creației intelectuale proprii autorului, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.

V – Concluzie

123. În considerarea tuturor elementelor prezentate anterior, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division, astfel:

„1) Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 91/250/CEE a Consiliului din 14 mai 1991 privind protecția juridică a programelor pentru calculator trebuie interpretat în sensul că funcționalitățile unui program pentru calculator, precum și limbajul de programare nu sunt susceptibile, ca atare, să fie protejate prin dreptul de autor. Revine instanței naționale obligația de a verifica dacă, în

44 — A se vedea în acest sens Hotărârea Infopaq International, citată anterior (punctul 45).

reproducerea acestor funcționalități în programul său pentru calculator, autorul acestui program a reprodus o parte substanțială din elementele primului program care reprezintă expresia creației intelectuale proprii autorului acestuia.

2) Articolul 1 alineatul (2) și articolul 6 din Directiva 91/250 trebuie interpretate în sensul că nu se consideră că reprezintă o acțiune supusă autorizării reproducerea de către beneficiarul unei licențe a unui cod sau traducerea formei codului unui format de fișiere de date, cu scopul de a putea scrie, în propriul program pentru calculator, codul sursă care citește și scrie acest format de fișiere, cu condiția ca această operațiune să fie absolut indispensabilă pentru obținerea informațiilor necesare interoperabilității dintre elementele diferitor programe. Operațiunea menționată nu trebuie să aibă ca efect să permită respectivului beneficiar al licenței să recopieze codul programului pentru calculator în propriul program, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.

3) Articolul 5 alineatul (3) din Directiva 91/250 coroborat cu articolul 4 literele (a) și (b) și cu articolul 5 alineatul (1) din directiva menționată trebuie interpretat în sensul că expresia «oricare dintre actele de încărcare, prezentare, rulare, transmitere sau stocare a programului pentru calculator pe care [persoana abilitată] are dreptul să îl realizeze» se raportează la operațiunile pentru care persoana respectivă a obținut o autorizație din partea titularului dreptului și la operațiunile de încărcare și de derulare necesare pentru utilizarea programului pentru calculator conform destinației sale. Analiza, studiul sau testarea funcționării unui program pentru calculator, efectuate în conformitate cu această dispoziție, nu trebuie să aibă ca efect să permită persoanei care are dreptul să utilizeze o copie a acestui program să aibă acces la informații protejate de dreptul de autor, precum codul sursă sau codul obiect.

4) Articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că reproducerea, într-un program pentru calculator sau într-un manual de utilizare, a anumitor elemente descrise în manualul altui program pentru calculator poate constitui o încălcare a dreptului de autor asupra acestui din urmă manual dacă elementele astfel reproduse constituie expresia creației intelectuale proprii autorului, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.”